

STRATEGIA WDRAŻANIA POSTULATÓW ŚRODOWISKA DOKTORANCKIEGO z dnia 3 marca 2023 r.

**opracowana przez Krajową Reprezentację Doktorantów w uzgodnieniu
z doktoranckimi porozumieniami międzypodmiotowymi¹**

Wersja zaktualizowana na dzień 30 kwietnia 2025 r.

Niniejsza Strategia wdrażania postulatów środowiska doktoranckiego z dnia 3 marca 2023 r. stanowi dokument programowy Krajowej Reprezentacji Doktorantów, będącej ogólnopolskim przedstawicielem i wyrazicielem woli środowiska doktorantów. Ma ona charakter kierunkowy, wytyczając perspektywę działań planowanych głównie na rok bieżący, z możliwością jej rozwoju w nadchodzących latach. Wyznacza wspólne cele środowiska, jak również wskazuje na działania, które winny zostać podjęte w dążeniu do podnoszenia jakości oraz tworzenia optymalnych warunków kształcenia doktoranckiego w Polsce. Strategia została opracowana w uzgodnieniu z doktoranckimi porozumieniami międzypodmiotowymi oraz przedstawiona do zaopiniowania lokalnym samorządom doktorantów. W kadencji 2023 r. wytyczała ona kierunek działań i podejmowanych inicjatyw w sferze prawnej zakreślającej normatywne podstawy kształcenia doktoranckiego. Jej konsekwentna realizacja w roku 2024 r. zaowocowała przychylnym nastawieniem Władz Ministerstwa do wielu postulowanych zmian. Kadencja 2025 r. ma na celu dalsze wspieranie zawartych w niej postulatów oraz rozszerzenie ich katalogu o te, znajdujące swoje miejsce w bieżącym dyskursie naukowym, samorządowym i prawnym środowiska doktoranckiego w Polsce.

Postulaty te stanowią odpowiedź na problemy zgłaszane ze strony reprezentowanej społeczności, są istotne dla rozwoju samorządności doktoranckiej oraz dobrostanu doktorantów. Obejmują one zarówno interesy osób kształcących się w szkołach doktorskich, jak i byłych uczestników studiów doktoranckich, z uwzględnieniem doktorantów wdrożeniowych, osób przygotowujących rozprawy doktorskie w trybie eksternistycznym, jak również doktorantów zagranicznych kształcących się w Polsce.

Podkreślenia wymaga, że niniejszy dokument ma charakter ramowy – przy jego realizacji konieczne jest zachowanie odpowiedniej elastyczności związanej z dynamicznymi procesami konsultacyjnymi i dialogiem społecznym prowadzonym z innymi instytucjami

¹ Opracowanie: r.pr. Barbara Pietrzyk-Tobiasz; aktualizacja: mgr Kacper Stoś

przedstawicielskimi sektora szkolnictwa wyższego i nauki, reprezentantami Władz Ministerstwa oraz innymi Partnerami Krajowej Reprezentacji Doktorantów.

I. Wprowadzenie

Konstytucyjnie gwarantowane prawo do nauki, wolność badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników stanowią wartości, które legły u podstaw idei stworzenia niniejszego dokumentu. Wypełnienie ich treścią oraz potrzeba zagwarantowania maksymalnie efektywnej realizacji stanowią zaś wektory rozwoju Strategii na przestrzeni ostatnich lat. Jej kształtowaniu przyświecała konieczność poszanowania i czerpania z konstytucyjnie i ustawowo zagwarantowanej autonomii szkół wyższych. Zważyć należy, że ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1571 z późn. zm. – dalej jako: PSWiN) ma charakter regulacji ramowej, której specyfika polega na tym, że uczelniom, w tym podmiotom prowadzącym kształcenie doktorantów, przyznana została stosunkowo duża swoboda w kształtowaniu swoich aktów wewnętrznych. Trzeba mieć na uwadze, iż na ramowy charakter regulacji dotyczącej sfery szkolnictwa wyższego i nauki zwracano uwagę również w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, który uznaje, iż: „(...) ustawy określające zasady działania publicznych szkół wyższych muszą – w myśl art. 70 ust. 5 konstytucji, respektować ich autonomię, tzn. nie mogą znosić istoty tej autonomii, poprzez zupełne i wyczerpujące unormowanie wszystkich spraw, które określają pozycję studenta w państwowej szkole wyższej. W przeciwnym przypadku rola państwowych szkół wyższych sprowadzałaby się jedynie do wykonywania ustaw, zaś organy tych szkół stałyby się organami państwa, co równałoby się zniesieniu ich autonomii” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 listopada 2000 r. SK 18/99). Z treści przytoczonego poglądu TK wynika, iż autonomia szkół wyższych wyraża się w możliwości dookreślenia i uszczegóławiania regulacji ustawowej, która nie powinna wyczerpująco regulować wszystkich aspektów wpływających na funkcjonowanie społeczności akademickiej, w tym doktoranckiej. Oczywiście, granice autonomii uczelni są wyznaczone przez normy prawa powszechnie obowiązującego (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 sierpnia 2014 r., I OSK 1579/14, LEX). Jednakże w świetle przepisów prawa oraz stanowiska TK można skonstatować, że nic nie stoi na przeszkodzie przyjmowaniu kompleksowych regulacji, które konkretyzowałyby materię ustawową.

Dlatego też u podstaw formułowania i realizowania niniejszej strategii leży potrzeba wzmocnienia głosu samorządów doktorantów.

Mając na względzie powyższe należy podkreślić, że wdrażanie niniejszej strategii wymaga ścisłej współpracy i paralelności działań podejmowanych przez Krajową Reprezentację Doktorantów jako ogólnopolskiego przedstawiciela środowiska doktoranckiego oraz samorządów doktorantów, które są zaznajomione ze specyfiką funkcjonowania w danej jednostce i mają wpływ na zakres wykorzystywania w niej przysługującej autonomii.

Z tego względu proponuje się prowadzenie działań na rzecz środowiska doktoranckiego w dwóch zasadniczych obszarach, tj.:

- 1) postulowanie zmian, które wymagają przeprowadzenia działań legislacyjnych w ramach aktów powszechnie obowiązującego prawa zarówno o randze ustawowej, jak i aktów wykonawczych, a nie jest wystarczające ich przyjęcie wyłącznie na gruncie aktów wewnętrznych;
- 2) działania polegające na wprowadzaniu prodoktoranckich rozwiązań do aktów prawa wewnętrznego jednostek, które mogą zostać uregulowane kompleksowo na tym poziomie, uzupełniane przez działania rekomendacyjne przy wsparciu Krajowej Reprezentacji Doktorantów oraz przychylniej interpretacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego odnośnie do stosowania wdrażanych przepisów.

Przy wdrażaniu niniejszej strategii, szczególną uwagę zwraca się ponadto na współdziałanie środowiska doktoranckiego z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz innymi gremiami funkcjonującymi w sektorze szkolnictwa wyższego, takimi jak przede wszystkim: Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP), Konferencja Rektorów Uniwersytetów Polskich (KRUP), Konferencja Rektorów Akademickich Uczelni Medycznych (KRAUM), Konferencja Rektorów Polskich Uczelni Technicznych (KRPUT), Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego (RGNiSW) oraz w sposób szczególny – Komisja Ewaluacji Nauki (KEN), do kompetencji której należy ewaluacja jakości kształcenia w szkołach doktorskich.

Przyjęcie powyższego systemu wdrażania postulatów ma przyczynić się do zwiększenia elastyczności regulacji poprzez czerpanie z przyznanej autonomii, jak również skuteczności działań podejmowanych dla wypracowania pożądanego kształtu formuły kształcenia doktoranckiego oraz procedury uzyskania stopnia doktora, gwarantujących rozwój polskiej nauki oraz adekwatnych do panujących warunków życia. Z tego względu podkreślenia wymaga, że niektóre działania mogą być prowadzone dwutorowo w celu zwiększenia ich efektywności.

Ponadto niniejszy dokument stanowi podstawę do wypracowania nowych lub rozwoju istniejących środków i mechanizmów wyrażania potrzeb środowiskowych oraz prowadzenia działań na rzecz ich zaspokojenia.

II. Postulaty zmian legislacyjnych w aktach powszechnie obowiązującego prawa z zakresu prawa o szkolnictwie wyższym i nauce

Kluczowe postulaty zmian legislacyjnych

1. Wysokość stypendium doktoranckiego

W ocenie Krajowej Reprezentacji Doktorantów konieczne jest systemowe zwiększenie nakładów na sektor szkolnictwa wyższego i nauki, w tym również na stypendia doktoranckie, co pozwoli uczelniom i innym podmiotom prowadzącym kształcenie doktorantów na pełną realizację ustawowej misji – prowadzenia najwyższej jakości kształcenia oraz działalności naukowej, kształtowania postaw obywatelskich, a także uczestnictwa w rozwoju społecznym

oraz tworzeniu gospodarki opartej na innowacjach, a ponadto realizacji innych obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawa.

Zgodnie z aktualnie obowiązującym przepisem art. 209 ust. 4 pkt 1 i 2 PSWiN, minimalna wysokość stypendium doktoranckiego w szkołach doktorskich wynosi odpowiednio przed i po ocenie śródkresowej - 37% albo 57% wynagrodzenia profesora.

Postuluje się wprowadzenie zmian legislacyjnych polegających na zwiększeniu aktualności i elastyczności regulacji, dotyczącej stawek podstawowego stypendium doktoranckiego pobieranego w szkołach doktorskich poprzez dostosowanie ich do zmieniających się warunków rynkowych. Realizacja tego postulatu mogłaby zostać dokonana poprzez ukształtowanie stypendium doktoranckiego w wysokości:

1. 48% wynagrodzenia profesora – do miesiąca, w którym została przeprowadzona ocena śródkresowa, jednak nie mniejszej niż kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę ustalanego na podstawie odrębnych przepisów;
2. 68% wynagrodzenia profesora – po miesiącu, w którym została przeprowadzona ocena śródkresowa, jednak nie mniejsza niż kwota przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego z trzeciego kwartału roku poprzedniego.

Po wejściu w życie rozporządzenia Ministra Nauki z dnia 15 lutego 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości minimalnego miesięcznego wynagrodzenia zasadniczego dla profesora w uczelni publicznej (Dz.U. 2024 poz. 235), kwoty stypendium prezentują się następująco: **3466,90 zł brutto** przed oceną śródkresową oraz **5340,90 zł brutto** po ocenie śródkresowej. Podkreślenia jednak wymaga, że wskutek dalszych zwiększeń minimalnego wynagrodzenia za pracę dochodzi do pogłębiania się różnicy między kwotą obowiązującą a kwotą postulowaną.

Kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę od 1 stycznia 2025 r. jest równa 4666 zł brutto (rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 września 2024 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2025 r.) *De facto* oznacza to, że wysokość stypendium doktoranckiego w 2025 r. znów będzie zasadniczo odbiegać od wskazanej kwoty wynagrodzenia minimalnego. Różnica ta wynosi aż 1199,1 zł brutto).

Z kolei kwota stypendium po ocenie śródkresowej w dalszym ciągu będzie daleka od przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego, które w trzecim kwartale 2024 r. wyniosło 8161,62 zł. (Komunikat Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 13 listopada 2024 r. w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w trzecim kwartale 2024 r.).

Warto zwrócić także uwagę na obowiązujące stawki wynagrodzenia profesora, które obecnie (stan na dzień 5 marca 2025 roku) kształtują się na poziomie 9370 zł brutto (Rozporządzenie Ministra Nauki z dnia 15 lutego 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości minimalnego miesięcznego wynagrodzenia zasadniczego dla profesora w uczelni publicznej, Dz.U. 2024 poz. 235). Oznacza to, że postulowana wysokość stypendium doktoranckiego, nawet przy wskazanych wyżej założeniach procentowych powiązania jego wysokości z wynagrodzeniem profesora, wynosiłaby odpowiednio 4497,60 zł brutto przed oceną śródkresową oraz 6371,60 zł brutto po ocenie śródkresowej. Jak widać wciąż byłyby

to stawki dalece odbiegające od wysokości minimalnego i przeciętnego wynagrodzenia. W związku z powyższym należy stanowczo stwierdzić, iż obecnie obowiązujące stawki stypendium doktoranckiego nie mogą stanowić wystarczającego źródła utrzymania, co rodzi pytania o status kształcenia w szkole doktorskiej, który jest obecnie coraz bardziej sprowadzany do roli zajęcia o charakterze dodatkowym².

Dopuszcza się jednak elastyczność w tym zakresie w związku z ewentualnymi postulatami innych gremiów sfery szkolnictwa wyższego i nauki – kwestia ta wymaga szerokiej debaty środowiskowej.

2. Ustawowe umocowanie Rzecznika Praw Doktoranta KRD w przepisach PSWiN

Postulowana zmiana ma na celu usankcjonowanie w przepisach instytucji Rzecznika Praw Doktoranta KRD, który jest obecnie wyłącznie organem statutowym Krajowej Reprezentacji Doktorantów. Jest to podyktowane potrzebą zapewnienia ochrony przestrzegania praw doktorantów oraz coraz większym zainteresowaniem działalnością tego organu wśród społeczności akademickiej, co przekłada się na stale rosnącą liczbę spraw wpływających do Rzecznika³. Wskazać można, że ustawowe umocowanie Rzecznika – organu, do którego z prośbą o zajęcie stanowiska zwracają się przedstawiciele szeroko rozumianej społeczności akademickiej będzie wspomagać kształtowanie jednolitej wykładni obowiązujących przepisów, a probowanej przez różne gremia środowiska naukowego oraz dążenie do wypracowywania wspólnych rozwiązań w razie rozbieżności interpretacyjnych. Wzmocniłoby to zatem działania rekomendacyjne oraz inicjatywy samorządów lokalnych w zakresie opiniowania i uchwalania zmian w przepisach wewnętrznych.

3. Przedstawicielstwo środowiska doktoranckiego w Komisji Ewaluacji Nauki

Komisja Ewaluacji Nauki (KEN) jest podmiotem, do którego kompetencji należy m.in. przeprowadzanie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej. Zgodnie z art. 271 ust. 1 PSWiN, KEN powołuje minister. W skład KEN wchodzi po 3 przedstawiciele poszczególnych dziedzin oraz 7 osób z doświadczeniem w zakresie polityki naukowej. Wymagania co do członkostwa w KEN wskazane zostały w art. 272 PSWiN. Jednym z nich jest posiadanie co najmniej stopnia doktora (pkt 3).

Rola KEN jest niezwykle istotna z perspektywy kształtowania optymalnych warunków kształcenia doktoranckiego. Ewaluacja szkół doktorskich pociąga za sobą daleko idące konsekwencje nie tylko dla podmiotów, które je prowadzą, ale także dla samych doktorantów. W ocenie KRD, doktoranci będący *de facto* podmiotem tego procesu powinni otrzymać instytucjonalną możliwość zajmowania stanowiska w tak ważnych kwestiach, które dotyczą ich bezpośrednio. Doktoranci jako podmioty procesu kształcenia posiadają bogate doświadczenie praktyczne co do funkcjonowania określonych rozwiązań w praktyce, a także

² Przeciętna kwota najmu w Warszawie ustalona na podstawie analizy serwisów mieszkaniowych waha się między 3000 a 4500 zł, co przewyższa kwotę stypendium doktoranckiego.

³ W 2023 r. udzielonych zostało 725 porad prawnych, podlegających ewidencjonowaniu. Dla porównania w 2022 r. liczba ta wyniosła 503, w 2021 r. - 275, natomiast w 2020 r. - 147 (źródło: dane własne).

sposobu ich stosowania przez szkoły doktorskie. Szczególną rolę w tym zakresie pełni Krajowa Reprezentacja Doktorantów, która jest ustawowym przedstawicielem społeczności doktoranckiej w Polsce. Do głównych celów statutowych KRD należą m.in.: wyrażanie opinii i przedstawianie wniosków w sprawach dotyczących ogółu doktorantów, w tym opiniowanie projektów aktów normatywnych, ochrona praw i interesów doktorantów w kraju oraz polskich doktorantów za granicą, dbanie o podnoszenie jakości kształcenia doktorantów (§ 3 ust. 1 pkt 2-4 Statutu KRD). Z tego względu KRD jest organizacją, która ustawicznie analizuje jakość procesu kształcenia doktorantów oraz stan poszanowania ich praw, a także podejmuje w tym zakresie odpowiednie działania.

W rezultacie - w celu spełnienia opisanych potrzeb - Krajowa Reprezentacja Doktorantów postuluje zagwarantowanie członkostwa w KEN przedstawicielowi doktorantów, w szczególności Przewodniczącemu KRD, poprzez reformę przepisów regulujących strukturę KEN. Niestety w obecnym kształcie członkostwo doktoranta w przedmiotowym gremium jest niemożliwe m.in. z uwagi na brzmienie art. 271-272 PSWiN.

4. Zapomoga dla doktorantów

Zgodnie z art. 90 PSWiN, zapomogę może otrzymać student, który znalazł się przejściowo w trudnej sytuacji życiowej. Niestety analogicznego uprawnienia pozbawieni zostali doktoranci. Trzeba podkreślić, że różne, trudne sytuacje losowe mogą dotyczyć także doktorantów. Sytuacje te utrudniają bądź uniemożliwiają prawidłową realizację badań, a nawet prawidłowe funkcjonowanie. Dlatego postuluje się wprowadzenie możliwości przyznania doktorantom zapomogi, co stanowiłoby realną formę wsparcia w trudnych sytuacjach i sprzyjałoby kształtowaniu optymalnych warunków kształcenia doktoranckiego.

5. Zniwelowanie wpływu negatywnych rozwiązań wprowadzonych ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw

W pierwszej kolejności wskazać należy, że po wejściu w życie ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw zmianie uległ art. 182 ust. 4 PSWiN. Stosownie do aktualnie obowiązującego art. 182 ust. 4 PSWiN - opłaty nie pobiera się w uczelni, instytucie PAN, instytucie badawczym, lub instytucie międzynarodowym od osoby ubiegającej się o stopień doktora, która złożyła rozprawę doktorską przygotowaną w ramach kształcenia w szkole doktorskiej prowadzonej: 1) przez ten podmiot albo 2) przez ten podmiot wspólnie z innym podmiotem albo z innymi podmiotami, na podstawie art. 198 ust. 5.

Przepis ten w sposób istotny zawęził prawo osoby, która ukończyła kształcenie w szkole doktorskiej do nieodpłatnej obrony w dowolnym podmiocie doktoryzującym. Wprowadzono bowiem warunek tożsamości rozprawy doktorskiej składanej jako zwieńczenie kształcenia oraz jako warunek wszczęcia postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

Jednakże główną kwestią, która powinna być uregulowana ustawowo, jest brak określenia podmiotu zobowiązanego do pokrycia kosztów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora. W ocenie KRD uregulowanie tej kwestii – w miejsce obowiązującego art. 182 ust. 4

PSWiN – byłoby zabiegiem zdecydowanie bardziej odpowiadającym aktualnemu modelowi kształcenia doktoranckiego i nadania stopnia, które to na podstawie przemyślanej decyzji ustawodawcy zostały rozłączone. Zmiana ta pozwałaby w wielu przypadkach, w szczególności konfliktowych, na nieodpłatne uzyskanie stopnia doktora w innym podmiocie niż macierzysty, co podnosiłoby skuteczność kształcenia doktorantów.

W ocenie KRD przedmiotowy przepis powinien zostać zastąpiony przepisem o następującym brzmieniu: *W przypadku, o którym mowa w ust. 4, koszty postępowania ponosi podmiot prowadzący szkołę doktorską, w której osoba ubiegająca się o stopień doktora ukończyła kształcenie.*

Zmiany legislacyjne zgłaszane dotychczas do Ministerstwa Edukacji i Nauki (Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego) – wymagające monitorowania i wspierania w zainicjowaniu lub przebiegu procesu legislacyjnego

6. Kwestia zawieszenia/przerw w kształceniu w szkołach doktorskich

- 1) Wypłata świadczeń w okresie zawieszenia kształcenia w przypadku, o którym mowa w art. 204 ust. 3 PSWiN oraz w razie choroby doktoranta
- 2) Zmiany umożliwiające zawieszenie kształcenia/przerwy w kształceniu w przypadku innym niż określony w art. 204 ust. 3 PSWiN

W ustawie przewidziany został tylko jeden przypadek zawieszenia kształcenia, tj. zawieszenie na okres odpowiadający czasowi trwania urlopu macierzyńskiego, urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopu ojcowskiego oraz urlopu rodzicielskiego, określonych w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy. Jednakże trzeba wskazać, że zachowanie prawa do stypendium *za okresy niezdolności do pracy oznacza brak prawa do świadczeń w razie choroby i macierzyństwa w czasie trwania ubezpieczenia chorobowego, a także brak prawa do zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego w czasie trwania ubezpieczenia wypadkowego*⁴.

W efekcie postuluje się wprowadzenie rozwiązań prawnych mających na celu umożliwienie pobierania zasiłku w okresie zawieszenia kształcenia, o którym mowa art. 204 ust. 3 PSWiN. W szczególności możliwe jest rozważenie unormowania przedmiotowej kwestii w sposób zbliżony do regulacji zawartych w przepisach prawa pracy, traktując stypendium doktoranckie jako swoisty odpowiednik wynagrodzenia za pracę. Dodatkowo należy podkreślić, że w ramach postulowanej zmiany konieczne zdaje się wprowadzenie również odpowiednich uregulowań przewidujących inne przypadki zawieszenia kształcenia/przerw w kształceniu w szkole doktorskiej oraz zagwarantowanie możliwości pobierania zasiłku w przypadku choroby doktoranta.

⁴ *Prawo do świadczeń pieniężnych w razie choroby i macierzyństwa dla doktorantów, którzy rozpoczną kształcenie od 1 października 2019 r.*, <https://www.zus.pl/-/prawo-do-swiadczen-pienieznych-w-razie-choroby-i-macierzynstwa-dla-doktorantow-ktorzy-rozpoczna-ksztalcenie-od-1-pazdziernika-2019-r-> (dostęp: 08.01.2023 r.)

Postulat ten spotkał się z przychylnym nastawieniem ówczesnych Władz Ministerstwa Edukacji i Nauki (Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego), jednak nie został finalnie skierowany na drogę procesu legislacyjnego. W związku z powyższym, KRD będzie w dalszym ciągu konsekwentnie podtrzymywać przedmiotowy postulat.

7. Samorządność doktorancka w strukturze Polskiej Akademii Nauk

Podstawowe zasady dotyczące samorządu doktorantów i jego działalności zostały uregulowane w ustawie systemowej, a konkretnie w art. 215 PSWiN, który to odsyła z kolei do art. 106 i art. 110 ust. 2–9 PSWiN. Przepisy te jednoznacznie przesądzają, że doktoranci w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską tworzą samorząd doktorantów. Natomiast odpowiednio stosowane do samorządu doktorantów przepisy odnoszące się do samorządu studenckiego (ww. art. 110 ust. 2–9 PSWiN) wskazują m.in. na sposób uchwalenia regulaminu samorządu doktorantów oraz obowiązek zapewnienia warunków niezbędnych do funkcjonowania samorządu doktorantów, w tym infrastruktury i środki finansowych. Obowiązek ten ciąży na podmiocie prowadzącym szkołę doktorską, a zatem spoczywa on nie tylko na uczelniach, ale także na instytutach PAN prowadzących szkoły doktorskie⁵.

W tym miejscu warto zasygnalizować, że wśród zgłoszeń kierowanych do Krajowej Reprezentacji Doktorantów dot. spraw doktoranckich i praw doktoranta znajdują się także te odnoszące się do kształcenia w szkołach doktorskich prowadzonych przez instytuty PAN. Dlatego - z uwagi na liczbę doktorantów i specyfikę kształcenia w instytutach PAN nieodzowne staje się zapewnienie tej grupie realnej formy do reprezentowania swoich interesów.

Stąd też, Krajowa Reprezentacja Doktorantów postuluje uwzględnienie funkcjonowania Samorządu Doktorantów Polskiej Akademii Nauk bezpośrednio w przepisach ustawy o PAN, tworzonego przez samorzady doktorantów działające w instytutach PAN prowadzących szkoły doktorskie, jako ogólnego reprezentanta społeczności doktorantów na forum Polskiej Akademii Nauk. Ponadto w ustawie konieczne jest klarowanie uregulowanie sytuacji finansowej Samorządu Doktorantów Polskiej Akademii Nauk poprzez określenie, że

w budżecie PAN przewidziane zostaną środki niezbędne do finansowania działalności Samorządu Doktorantów PAN. Rozwiązanie to przyczyni się do umocnienia pozycji tego Samorządu Doktorantów PAN jako swoistego przedstawiciela samorządu uprawnionego do współdziałania w procesie organizacji kształcenia w instytutach PAN oraz reprezentacji społeczności doktorantów wobec Władz Akademii.

Kwestia wymaga monitorowania w procedowaniu projektu ustawy o zmianie ustawy o Polskiej Akademii Nauk oraz niektórych innych ustaw (nr UD83 w Wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów).

⁵ Zob. M. Klimczyk, M. Wilanowska (w:) W. Kiełbasiński, B. Pietrzyk-Tobiasz, M. Kuliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla studenta i doktoranta – komentarz praktyczny*, Komentarz I Linia orzecznicza, Warszawa 2024, s. 664-665.

8. mLegitymacja doktorancka

Stosownie do treści art. 208 ust. 6 PSWiN, legitymacja doktoranta jest wydawana w postaci:

- 1) dokumentu mobilnego, o którym mowa w art. 2 pkt 7 ustawy z dnia 26 maja 2023 r. o aplikacji mObywatel, po uwierzytelnieniu doktoranta przy użyciu certyfikatu podstawowego, o którym mowa w art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 26 maja 2023 r. o aplikacji mObywatel;
- 2) elektronicznej karty procesorowej:
 - a) doktorantowi niebędącemu obywatelem polskim,
 - b) na wniosek doktoranta.

Przepis ten został dodany ustawą z dnia 26.05.2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1234), która wchodzi w życie z dniem określonym w komunikacie, o którym mowa w art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 2023 r. o aplikacji mObywatel.

W związku z powyższym Krajowa Reprezentacja Doktorantów postuluje jak najszybsze przyjęcie niezbędnych rozwiązań mających na celu wdrożenie w życie przepisów prawa zawartych w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawie o aplikacji mObywatel w zakresie możliwości korzystania przez doktorantów z Legitymacji doktoranta w formie elektronicznej dodawanej do aplikacji mObywatel.

9. Kredyt dla doktoranta

W obecnym stanie prawnym, zgodnie z art. 210 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, doktorant może ubiegać się o kredyt studencki. Przepisy o kredytach studenckich stosuje się odpowiednio do doktorantów, z zastrzeżeniem, że kredyt może otrzymać doktorant, który nie ukończył 35. roku życia oraz że kredyt jest udzielany na okres kształcenia w szkole doktorskiej tylko raz, nie dłużej niż na 4 lata.

Należy zauważyć, iż obowiązująca regulacja w znacznym stopniu krępuje możliwości finansowe doktorantów. Doktoranci to często osoby, które podejmują kształcenie w szkołach doktorskich długo po zakończeniu studiów II stopnia (a także jednolitych studiach magisterskich i, w wyjątkowych przypadkach, I stopnia). W związku z tym niecelowe i dyskryminujące ze względu na wiek wydaje się być rozwiązanie prawne uniemożliwiające ubieganie się o kredyt studencki przez osoby, które ukończyły 35. rok życia, a jednocześnie w tym wieku po raz pierwszy postanowiły podjąć decyzję o kształceniu w szkole doktorskiej.

Biorąc powyższe pod uwagę, w ocenie KRD przedmiotowy przepis ustawy powinien zostać zmodyfikowany w taki sposób, który umożliwi ubieganie się o kredyt studencki każdemu doktorantowi, bez względu na wiek. Byłoby to rozwiązanie zdecydowanie proróżnościowe oraz promujące podejmowanie kształcenia w szkołach doktorskich również przez osoby starsze

niż 35 lat, które niejednokrotnie posiadają doświadczenie mogące być wykorzystanym dla dobra polskiej nauki.

10. Rozwiązanie problemów lokalowych oraz związanych z wykluczeniem transportowym wśród doktorantów

Krajowa Reprezentacja Doktorantów jako organizacja będąca ogólnopolskim przedstawicielem i wyrazicielem woli środowiska doktorantów pragnie podkreślić, iż problem niezaspokojonych potrzeb mieszkaniowych doktorantów jest niezmiennie jednym z najbardziej palących problemów doktorantek i doktorantów w Polsce. Niedostateczna liczba miejsc w domach studenckich oraz częstokroć ich bardzo słaba jakość nie pozwala na pełną realizację konstytucyjnego prawa do nauki (art. 70 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku).

W obecnym stanie popyt na mieszkania ze strony doktorantów jest w praktyce najczęściej zaspokajany na rynku najmu komercyjnego, który będąc zdecydowanie droższym rozwiązaniem, w wielu przypadkach stanowi bardzo istotne obciążenie budżetów doktorantów i doktorantek, a niejednokrotnie wręcz uniemożliwia im podjęcia kształcenia w szkole doktorskiej, co stanowi istotną barierę w dostępie do edukacji na poziomie akademickim. Problem ten dotyczy w szczególności osób z mniejszych ośrodków, które w związku z wykluczeniem transportowym, muszą rezygnować z planów prowadzenia badań, kształcenia w szkołach doktorskich oraz wnoszenia istotnego wkładu w budowanie polskiej nauki, będącej warunkiem sine qua non rozwoju państwa i dobrobytu obywateli.

Wychodzimy z propozycją uzupełnienia słownika ustawy o finansowym wsparciu niektórych przedsięwzięć mieszkaniowych o definicję pomieszczenia służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych studentów i doktorantów. Krajowa Reprezentacja Doktorantów podkreśla jednocześnie konieczność zapewnienia różnorodnych form rozwoju mieszkalnictwa ukierunkowanego na rynek studencko-doktorancki, w tym budowę mieszkań socjalnych o niskim i średnim czynszu najmu.

Krajowa Reprezentacja Doktorantów wspiera także pomysł rozszerzenia ustawowej definicji beneficjenta wsparcia o uczelnie publiczne. Możliwość ubiegania się przez uczelnie publiczne o finansowe wsparcie na remont bądź budowę pomieszczeń służących zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych studentów i doktorantów bez wątplenia przyczyni się do poprawy obecnego stanu domów studenckich oraz budowy nowych obiektów. KRD wskazuje jednocześnie na konieczność zapewnienia odpowiedniego standardu oferowanych pomieszczeń służących zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych studentów i doktorantów oraz mieszkań (zarówno w kontekście metrażu, wyposażenia czy zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami), który w realny sposób umożliwi nie tylko przystępne cenowo zakwaterowanie, ale także warunki mieszkaniowe nieuchybające przyrodzonej i niezbywalnej

godności człowieka (art. 30 Konstytucji RP), sprzyjające rozwojowi naukowemu oraz realizacji w pełnym zakresie podstawowych czynności życia codziennego.

III. Działania prowadzone na gruncie rekomendacyjnym, wykładni przepisów oraz na płaszczyźnie aktów wewnętrznych

W odniesieniu do szkół doktorskich zasadnicza część postulatów i rekomendacji została wskazana w *Zbiorze dobrych praktyk i najczęściej popełnianych błędów w regulaminach szkół doktorskich i samorządów doktorantów*⁶. Zbiór ten został opracowany na podstawie analiz regulaminów zgłoszonych do projektu pn. „Lokalny Ambasador Praw Doktoranta 2.0” organizowanego przez Krajową Reprezentację Doktorantów ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach zadania publicznego „Organizowanie i animowanie działań na rzecz środowiska akademickiego” w 2022 r. Zawiera on rekomendacje rozwiązań prawnych przewidzianych w regulaminach szkół doktorskich, które są pozytywne z perspektywy tworzenia sprzyjających warunków kształcenia doktoranckiego, służących podnoszeniu jakości i efektywności tego procesu. Odnosi się on przede wszystkim do następujących obszarów: 1) katalogu praw i obowiązków doktorantów, 2) opieki promotorskiej, 3) indywidualnego planu badawczego, 4) oceny śródkresowej, 5) programu kształcenia, 6) skreślenia z listy doktorantów, 7) przedłużenia terminu na złożenie rozprawy doktorskiej, 8) zawieszenia kształcenia oraz przerw w kształceniu w szkole doktorskiej, 9) stypendium doktoranckiego i innych form wsparcia materialnego dla doktorantów, 10) rozwiązań szczególnych dotyczących doktorantów ze specjalnymi potrzebami, 11) przeniesienia do bądź z innej szkoły doktorskiej, 12) wznowienia kształcenia w szkole doktorskiej.

Przy wdrażaniu tych rozwiązań pomocna może okazać się **ewaluacja jakości kształcenia w szkołach doktorskich** dokonywana w oparciu o kryteria zawarte w art. 261 PSWiN⁷. Konieczność respektowania wymienionych w tym przepisie wskaźników wiąże się z obowiązkiem konsultowania i uwzględniania stanowiska samorządu doktorantów działającego w każdej jednostce poddawanej ewaluacji. Podkreśla to zarazem znaczenie samorządu doktorantów w kształtowaniu sprzyjających warunków kształcenia doktoranckiego.

W ramach poniższego wyliczenia wymienione zostały jedynie wybrane zagadnienia, które można uznać za priorytetowe ze względu na skalę pojawiających się problemów w praktyce.

Postulaty do wdrożenia w regulaminach szkół doktorskich wymagające uzgodnienia i monitorowania z udziałem MNiSW

1. Rozwiązania odnoszące się do przedłużenia terminu na złożenie rozprawy doktorskiej
Zgodnie z art. 204 ust. 1 i 2 PSWiN, kształcenie doktoranta kończy się złożeniem rozprawy doktorskiej. Indywidualny plan badawczy określa termin złożenia rozprawy doktorskiej.

⁶ Dostępny na stronie internetowej www.prawadoktoranta.pl (dostęp: 08.01.2023 r.)

⁷ Postulaty dotyczące ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich zostaną opracowane i przedstawione w odrębnym dokumencie.

Termin ten może być przedłużony, nie dłużej jednak niż o 2 lata, na zasadach określonych w regulaminie szkoły doktorskiej.

Działania obejmują wdrażanie do regulaminów szkół doktorskich konstrukcji otwartego katalogu przyczyn pozwalających na przedłużenie terminu złożenia rozprawy doktorskiej, np. poprzez posługiwanie się zwrotem „w szczególności” przed przykładowym ich wyliczeniem. Regulacja skonstruowana w powyższy sposób zwiększa elastyczność mechanizmu przedłużenia i pozwala na uwzględnienie różnych sytuacji, których enumeratywne wyliczenie może okazać się niemożliwe, w tym zarówno czynników dotyczących sytuacji osobistej doktoranta, jak i czynników zewnętrznych, np. epidemii, wojny itp.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD. Skuteczność działań może zostać wzmocniona poprzez interpretację/rekomendację MNiSW dot. traktowania pandemii COVID-19, jako przesłanki uzasadniającej przedłużenie terminu na złożenie rozprawy doktorskiej⁸.

2. Zawieszenie kształcenia oraz przerwy w kształceniu w szkole doktorskiej

Działanie połączone z odpowiednimi zmianami legislacyjnymi. Zakłada uregulowanie innych aniżeli zawieszenie ustawowe rodzajów przerw w kształceniu oraz skonstruowanie otwartego katalogu przyczyn pozwalających na skorzystanie z takiego rozwiązania. Warto zaznaczyć, że brak wskazania innych przypadków zawieszenia kształcenia w szkole doktorskiej nie oznacza niedopuszczalności zamieszczania tego rodzaju postanowień w aktach wewnętrznych uczelni⁹.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD wraz paralelnym popieraniem zmian legislacyjnych w tym zakresie.

Pozostałe postulaty do wdrożenia w regulaminach szkół doktorskich bądź wymagające podjęcia działań na płaszczyźnie lokalnej

3. Zagwarantowanie doktorantom wpływu na wybór osoby promotora

Działania obejmują wdrażanie do regulaminów szkół doktorskich rozwiązań gwarantujących doktorantom wpływ na wybór osoby promotora (promotora pomocniczego) bądź możliwość jego zmiany, np. poprzez złożenie stosownego wniosku o jego wyznaczenie.

⁸ Komunikat do podmiotów prowadzących szkoły doktorskie w sprawie możliwości przedłużenia terminu złożenia rozprawy doktorskiej w związku z sytuacją pandemiczną - Ministerstwo Edukacji Narodowej - Portal Gov.pl (dostęp: 29.04.2025 r.).

⁹ Zob. Pismo Ministerstwa Edukacji i Nauki z dnia 14 lutego 2022 r., DN-WAN.751.10.2022.1.PK oraz Opinia prawna Rzecznika Praw Doktoranta KRD w przedmiocie dopuszczalności zawieszenia kształcenia w szkole doktorskiej w przypadkach innych niż wskazany w art. 204 ust. 3 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 6 lutego 2022 r. - dostępne na stronie internetowej: <https://krd.edu.pl/> (dostęp: 08.01.2023 r.)

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD, z uwzględnieniem współpracy z Komisją Ewaluacji Nauki.

4. Regulacje gwarantujące możliwość modyfikacji indywidualnego planu badawczego

Działania obejmują wdrażanie do regulaminów szkół doktorskich rozwiązań gwarantujących prawo do dokonywania zmian w indywidualnym planie badawczym (IPB). Jest to podyktowane specyfiką dynamicznego procesu tworzenia dysertacji i realizacji badań zawartych w IPB. Jest to także rozwiązanie przewidziane na wypadek pojawiania się okoliczności nadzwyczajnych, jak np. pandemia COVID-19, czy też konflikt zbrojny na terytorium Ukrainy.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD.

5. Wprowadzenie i promowanie dodatkowych form wsparcia materialnego dla doktorantów oraz finansowania prowadzonych badań

Działanie zakłada wprowadzanie do regulaminów szkół doktorskich lub innych aktów wewnętrznych dodatkowych możliwości wsparcia materialnego dedykowanych doktorantom wyróżniającym się swoją aktywnością, a także tych znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. W tym zakresie posiłkować się można dobrymi praktykami wskazanymi w *Zbiorze dobrych praktyk i najczęściej popełnianych błędów w regulaminach szkół doktorskich i samorządów doktorantów*. Przedmiotowe działanie obejmuje także promowanie obowiązku pokrycia przez jednostki prowadzące kształcenie doktorantów kosztów wszystkich badań i aktywności naukowych przewidzianych w indywidualnych planach badawczych.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD komplementarnie z działaniami legislacyjnymi (II pkt 1) i działaniami dot. stypendiów przyznawanych przez jednostki samorządu terytorialnego.

6. Ulgi w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej

Zgodnie z art. 105 PSWiN, studentowi przysługuje prawo do korzystania z 50% ulgi w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej. Warto podkreślić, że regulacja tego rodzaju została przewidziana wyłącznie wobec studentów. W przypadku doktorantów zastosowanie znajduje art. 214 PSWiN, który stanowi, iż jednostka samorządu terytorialnego może przyznać doktorantom ulgi w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej.

W związku z powyższym, dostrzega się potrzebę dokonania analizy sytuacji pod kątem obowiązywania przedmiotowych udogodnień w poszczególnych jednostkach samorządu terytorialnego oraz działań rekomendacyjnych. Na uwagę zasługuje również niejednorodność regulacji prawnych w poszczególnych jednostkach samorządu terytorialnego, spośród których niektóre przewidują zniżkę dla wszystkich osób posiadających status doktoranta, a inne jedynie dla osób doktoryzujących się w uczelniach mających siedzibę w danym mieście.

Rozwiązaniem rekomendowanym jest aktywność właściwych samorządów w zakresie przekonywania władz lokalnych do uchwalania odpowiednich aktów prawa miejscowego, które przyznawałyby doktorantom prawo do korzystania z ulg w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej w wysokości odpowiadającej ulgom studenckim.

W razie niedostateczności działań prowadzonych na gruncie samorządowym, alternatywnym rozwiązaniem rekomendowanym jest zmiana art. 214 PSWiN polegająca na tym, że art. 105 PSWiN stosuje się odpowiednio do doktorantów (prawo do korzystania z 50% ulgi w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej zarówno dla studentów, jak i doktorantów).

Krajowa Reprezentacja Doktorantów postuluje także zmianę art. 1a ust. 4 pkt 2 ustawy o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego poprzez objęcie niepełnosprawnych doktorantów do ukończenia 35 roku życia takimi samymi ulgami, jakie przyznano niepełnosprawnym studentom do ukończenia 26 roku życia, tj. ulga w wysokości 78%.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD lub właściwe działania legislacyjne w zakresie katalogu podmiotów ustawowo uprawnionych do korzystania z ulgi.

7. Ulgi w opłatach za usługi instytucji sportowych, kulturalnych i rozrywkowych

Liczne instytucje sportowe, kulturalne i rozrywkowe, m.in. teatry, kina, muzea czy galerie sztuki uwzględniają w swoich wewnętrznych przepisach regulacje dotyczące zniżek dla studentów, które sięgają nierzadko kilkudziesięciu procent ceny podstawowej. W najlepiej pojętym interesie środowiska doktoranckiego pozostaje formułowanie postulatu mającego na celu rekomendację działań zmierzających do zrównania sytuacji studentów i doktorantów we wskazanym zakresie.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD.

8. Systemowe gwarancje ochrony praw i wolności doktoranta, popularyzacji wiedzy i poszerzenia świadomości środowiska na ich temat

Praktyka funkcjonowania szkół doktorskich pokazuje, iż niezbędnym elementem ich struktury, jeśli nie całych uczelni, są rzecznicy praw doktoranta, bądź organy o podobnym charakterze (rzecznicy akademicki, centra mediacji, komisje równościowe itp.). Rzecznicy są ważnymi obserwatorami akademickiej codzienności, strażnikami dobrej jakości prawa, łącznikami między władzami a doktorantami, popularyzatorami wiedzy, a także mediatorami, gdy wymaga tego sytuacja. Są nimi różni przedstawiciele społeczności akademickiej, częstokroć sami doktoranci, którzy najlepiej znają problemy środowiska i możliwości ich skutecznego rozwiązywania.

Sieć rzeczników funkcjonująca na gruncie lokalnym stanowiłaby więc idealne uzupełnienie dla działań Rzecznika Praw Doktoranta KRD. W związku z tym Krajowa Reprezentacja Doktorantów formułuje postulat wprowadzania do regulacji wewnętrznych podmiotów prowadzących szkoły doktorskie, bądź przynajmniej regulaminów szkół doktorskich, przepisów przewidujących powoływanie rzeczników praw doktoranta (bądź organów

im odpowiadających), stanowiących materializację idei upodmiotowienia doktorantów w środowisku akademickim.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD.

9. Wsparcie dobrostanu psychicznego doktorantów

Krajowa Reprezentacja Doktorantów, podejmując wielopłaszczyznowe działania mające na celu poprawę dobrostanu psychicznego przedstawicieli środowiska, pragnie zwrócić uwagę na konieczność całościowego i systemowego podejścia do tego tematu. Skala problemu w tym zakresie jest bardzo duża, o czym świadczą wyniki badania ankietowego prowadzonego także przez samą Krajową Reprezentację Doktorantów w dniach 17 lutego – 2 marca 2025 roku. Wyniki badania „Dobrostan społeczności doktoranckiej – diagnoza potrzeb” ukazały jednoznacznie, że doktoranci stanowią grupę silnie narażoną na doświadczanie dolegliwości w obszarze zdrowia psychicznego. 91,1% respondentów wskazało bowiem, że w trakcie kształcenia w szkole doktorskiej zdarzyło im się doświadczać takich objawów jak lęk, przewlekłe zmęczenie, smutek, napięcie, stany lękowe, depresja, bezsenność. Respondenci wskazywali, że czynnikami które doprowadziły do pogorszenia ich stanu zdrowia były: wypalenie zawodowe i brak motywacji do dalszego kształcenia, problemy finansowe związane z niemożnością pokrycia kosztów wszystkich zobowiązań ze środków wynikających ze stypendium doktoranckiego, presja ukończenia rozprawy doktorskiej w terminie, przekazanie do realizacji zadań niezwiązanych z przygotowaniem rozprawy doktorskiej, trudności instytucjonalne związane z procedurami obowiązującymi w szkole doktorskiej, problemy dotyczące relacji z promotorem, problemy osobiste, których skutkiem była niemożność realizacji zaplanowanych zadań w terminie określonym w IPB, niewystarczające wsparcie w zakresie finansowania badań naukowych, doświadczanie nierównego traktowania/dyskryminacji, brak szkoleń i warsztatów dotyczących nabywania umiejętności kluczowych dla badacza, brak szkoleń i warsztatów dotyczących prawnych aspektów realizacji kształcenia w szkole doktorskiej i związane z tym problemy, problemy finansowe wynikające z braku wsparcia w okresie przedłużenia terminu na złożenie rozprawy doktorskiej.

Zasygnalizować również należy, że bardzo duża grupa doktorantek i doktorantów potrzebuje specjalistycznego wsparcia psychologicznego. Podkreślić bowiem trzeba, że 62% respondentów badania wskazało, że w przypadku możliwości dofinansowania kilku sesji z psychiatrą/psychologiem, skorzystałoby z takiego rozwiązania. Ponadto wyniki badania ukazały, że w bardzo wielu podmiotach prowadzących kształcenie doktorantów nie zapewniono doktorantkom i doktorantom wsparcia psychologicznego lub psychiatrycznego bądź doktoranci nie uzyskali informacji o możliwości korzystania z takich rozwiązań.

Powyższe wskazuje na to, że doktoranci są bez wątpienia jedną z grup szczególnie zagrożonych zaburzeniami psychicznymi. Biorąc pod uwagę, że w przypadku zdrowia psychicznego, tak jak fizycznego, podstawę stanowi prewencja, należy sformułować jasny postulat, w ramach którego Krajowa Reprezentacja Doktorantów, w trosce o zdrowie przedstawicieli reprezentowanego środowiska, rekomenduje wprowadzanie do programów kształcenia w

szkołach doktorskich zajęć warsztatowych z zakresu radzenia sobie ze stresem w pracy naukowej i środowisku naukowym, zajęć warsztatowych przygotowujących do wystąpień publicznych, z którymi nieodłącznie wiąże się praca naukowa i dydaktyczna.

Krajowa Reprezentacja Doktorantów, dla zapewnienia przejrzystości i poszanowania członków wspólnoty akademickiej, wskazuje również na konieczność regulowania sposobów rozwiązywania konfliktów w szkołach doktorskich (na linii doktorant – promotor, ale także doktorant – władze szkoły doktorskiej, doktorant – sekretarz szkoły doktorskiej czy doktorant – doktorant). W związku z tym rekomenduje się uchwalanie w szkołach doktorskich kodeksów dobrych praktyk mających być dokumentami wyznaczającymi wysokie standardy zasad współżycia społecznego wewnątrz szkół doktorskich oraz wskazujących procedury, w ramach których możliwe jest polubowne rozstrzygnięcie sporów. Ważną rekomendacją podkreśla fakt, iż „sposoby zapewniania doktorantom wysokiej jakości współpracy z promotorem, promotorami lub promotorem pomocniczym, w tym rozwiązywania sytuacji konfliktowych między doktorantem a promotorem, promotorami lub promotorem pomocniczym” stanowią jedno z kryteriów ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich (§ 2 pkt 5 lit. b Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 27 września 2021 roku w sprawie ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej, Dz.U. 2021 poz. 1847).

W ramach lokalnej działalności rekomenduje się także tworzenie wewnętrznych systemów zgłaszania naruszeń zasad etycznych, które będą zapewniać poufność i ochronę zgłaszających, a także przeprowadzanie regularnych ankiet dobrostanu doktorantów, które mogłyby być podstawą formułowanych rekomendacji dla władz podmiotu prowadzącego szkołę doktorską.

Ponadto, Krajowa Reprezentacja Doktorantów zwraca uwagę na konieczność uchwalania wewnętrznych polityk antydyskryminacyjnych, obejmujących pełne spektrum różnorodności: płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, a także promowania inicjatyw integracyjnych i budujących wspólnotowość środowiska doktoranckiego.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD.

Postulaty skierowane do podmiotów doktoryzujących wymagające uzgodnienia i monitorowania z udziałem MNiSW

W ramach tej grupy działań konieczne jest uwzględnienie potrzeb uczestników wygaszonych studiów doktoranckich. Działania te muszą przede wszystkim oscylować wokół zapewnienia doktorantom rzetelnego i sprawnego przebiegu postępowania w sprawie nadania stopnia doktora) oraz respektowania ich uprawnień związanych z odbywaniem studiów III stopnia. Jednocześnie część działań będzie obejmować także absolwentów szkół doktorskich ubiegających się o nadanie stopnia doktora.

10. Problematyka odpłatności za przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora

DZIAŁANIE CZĘŚCIOWO ZREALIZOWANE

Problem odpłatności za postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora został w dużej mierze rozwiązany czy też zniwelowany poprzez przedłużenie terminu wygaszania studiów doktoranckich.

Niemniej KRD dostrzega potrzebę wsparcia osób z wygaszonych studiów doktoranckich również na omawianej płaszczyźnie.

Stąd też, obecnie KRD prezentuje pogląd, że osoby ze studiów doktoranckich, jeżeli ukończyły tok kształcenia doktoranckiego (uzyskały wszystkie zaliczenia wynikające z ramowego planu kształcenia) nie powinny być obciążane kosztami postępowania wszczętego przed 1 października 2023 r. – wyrażony w piśmie Rzecznika Praw Doktoranta Krajowej Reprezentacji Doktorantów z 7 lutego 2022 r. w sprawie opłat ponoszonych przez doktorantów w związku z postępowaniem w sprawie nadania stopnia doktora.

Stanowisko to zostało podzielone przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich - stosowne informacje zostały wysłane do samorządów doktorantów w całej Polsce.

Jednakże po wejściu w życie ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw zmianie uległ art. 182 ust. 4 PSWiN. Stosownie do art. 182 ust. 4 PSWiN - opłaty nie pobiera się w uczelni, instytucie PAN, instytucie badawczym, lub instytucie międzynarodowym od osoby ubiegającej się o stopień doktora, która złożyła rozprawę doktorską przygotowaną w ramach kształcenia w szkole doktorskiej prowadzonej: 1) przez ten podmiot albo 2) przez ten podmiot wspólnie z innym podmiotem albo z innymi podmiotami, na podstawie art. 198 ust. 5. Natomiast zgodnie z art. 179 ust. 9 PWPSWiN, do osób, które rozpoczęły studia doktoranckie przed rokiem akademickim 2019/2020 i ubiegają się o nadanie stopnia doktora na zasadach określonych w ustawie, o której mowa w art. 1, stosuje się odpowiednio przepis art. 182 ust. 4 tej ustawy.

Odnosząc ten przepis do osób, które rozpoczęły studia doktoranckie przed rokiem akademickim 2019/2020 i ubiegają się o nadanie stopnia doktora na zasadach określonych w PSWiN wskazać trzeba, że w ocenie Rzecznika Praw Doktoranta KRD wystarczy wystąpienie korelacji pomiędzy złożoną rozprawą doktorską a badaniami prowadzonymi w czasie trwania studiów doktoranckich. Skoro bowiem przepis ten dotyczy także osób, które mogły zostać już skreślone z listy uczestników studiów doktoranckich to nie sposób przyjąć, że musi być to rozprawa doktorska złożona w czasie ich trwania¹⁰.

¹⁰ Opinia prawna w przedmiocie kosztów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w świetle nowelizacji wprowadzonej na mocy ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw z dnia 3 października 2023 r., KR.D.RPD.6/P.2023.1, <https://prawadoktoranta.pl/wp-content/uploads/2023/10/Opinia-prawna-w-przedmiocie-kosztow-postepowania-w-sprawie-nadania-stopnia-doktora-w-swietle-nowelizacji-Karta-Nauczyciela-oraz-niektorych-innych-ustaw.pdf> (dostęp: 17.01.2024 r.)

W związku z powyższym, KRD będzie zabiegała o przychylenie się do zaprezentowanej wykładni przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz inne instytucje przedstawicielskie, jak również Władze Ministerstwa.

Jednocześnie należy wskazać, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego złągodziło swoją dotychczasową opinię uznając, iż: "Tym samym, w przypadku wszczęcia (nowego) postępowania w sprawie nadania stopnia doktora - już na podstawie aktualnie obowiązującej, tj. ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, i złożenia rozprawy przygotowanej w ramach studiów doktoranckich, mając status uczestnika studiów doktoranckich, procedura awansowa jest bezpłatna, nawet jeśli zakończy się po 31 grudnia 2024 r."¹¹.

W związku z wygaszeniem studiów doktoranckich i zakończeniem prowadzenia przewodów doktorskich z dniem 31 grudnia 2024 r. Rzecznik Praw Doktoranta KRD wystosował do samorządów doktorantów pismo z prośbą o udzielenie wsparcia osobom z wygaszonymi studiami III stopnia.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD. Działania mogą być wzmocnione poprzez współpracę KRD z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz innymi gremiami

11. Sytuacja osób po ukończeniu szkoły doktorskiej w trakcie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora

W latach 2022 r. i 2023 r. zakończony został po raz pierwszy od czasu wprowadzenia szkół doktorskich ustanowiony pełny cykl kształcenia (sześć- i ośmiosemestralny) w tym właśnie trybie. Osoby, które ukończyły szkołę doktorską poprzez złożenie rozprawy doktorskiej stały się absolwentami szkół doktorskich, ale na tym etapie nie uzyskały jeszcze stopnia doktora, co następuje bowiem w trybie odrębnego postępowania w sprawie nadania stopnia doktora. Osoby te w konsekwencji z dniem złożenia rozprawy doktorskiej utraciły prawa doktoranta i formalnie znalazły się poza kręgiem osób wchodzących w skład wspólnoty akademickiej (art. 10 ust. 1 PSWiN).

Utrata praw doktoranta oznaczała w wielu sytuacjach brak dostępu do infrastruktury badawczej, informatycznej, systemu bibliotecznego, adresu email w domenie podmiotu prowadzącego kształcenie w szkole doktorskiej itp. Niekiedy skutkowało to także niemożnością prowadzenia długofalowych badań, jak też uczestnictwa bądź aplikowania o finasowanie zewnętrznego w ramach projektów grantowych. W sposób szczególny problem ten dotyka doktorantów zagranicznych, którym udzielana jest zgoda na pobyt na terytorium RP jedynie w związku z odbywanym kształceniem, co oznacza, że na czas prowadzenia postępowania w sprawie

¹¹ (Informacja w sprawie obowiązującego terminu prowadzenia studiów doktoranckich i wszczętych przewodów doktorskich z dnia 14 października 2024 r., <https://www.gov.pl/web/nauka/informacja-w-sprawie-obowiazujacego-terminu-prowadzenia-studiow-doktoranckich-i-wszczetych-przewodow-doktorskich>; dostęp: 11.02.2025 r.)

nadania stopnia doktora (niejednokrotnie trwającego kilka miesięcy), nie mają oni tego rodzaju uprawnień.

Problem ten dotyka istotnego, systemowego zagadnienia, jakim jest rozłączenie kształcenia doktoranckiego z procedurą awansu naukowego na stopień doktora. Rozwiązanie to jest w piśmiennictwie poddawane krytyce – zob. np. Ł. Kierznowski, *Szkoły doktorskie. Komentarz do art. 198-216 oraz 259-264 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, s. 58–59; zob. też A. Kraśniewski, J. Lewicki, *Model kształcenia doktorantów*, w: J. Woźnicki (red.), *Transformacja Akademickiego Szkolnictwa Wyższego*, s. 214. W ocenie KRD żadna osoba nie powinna doświadczać negatywnych konsekwencji terminowego opracowania i złożenia rozprawy, ale wręcz przeciwnie powinno się stwarzać warunki premiujące i zachęcające do takiego właśnie postępowania.

W związku z powyższym Krajowa Reprezentacja Doktorantów dostrzega konieczność nowelizacji przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz wprowadzenie w jej ramach regulacji stanowiących o zachowaniu przez legitymację doktoranta ważności w terminie 2 miesięcy od dnia ukończenia kształcenia w szkole doktorskiej, a w przypadku złożenia wniosku o nadanie stopnia doktora nie później niż w terminie 2 miesięcy od dnia ukończenia kształcenia w szkole doktorskiej, do dnia zakończenia postępowania w tej sprawie. W tym okresie osoba, która ukończyła kształcenie w szkole doktorskiej zachowywałaby prawa doktoranta.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD. Działania mogą być wzmocnione poprzez współpracę KRD z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz innymi gremiami

Inne postulaty wymagające uzgodnienia i monitorowania z udziałem MNiSW

12. Podmiotowość doktorantów w środowisku młodych naukowców

Definicja legalna młodego naukowca została zawarta w art. 360 ust. 2 PSWiN. Składa się ona z trzech grup: 1) doktorantów, 2) nauczycieli akademickich nieposiadających stopnia doktora, 3) osób posiadających stopień doktora, od uzyskania którego nie upłynęło 7 lat, zatrudnionych w podmiocie, o którym mowa art. 7 ust. 1 PSWiN. Z uwagi na szeroki zakres pojęcia „młodego naukowca” należy dążyć do upodmiotowienia środowiska doktoranckiego w ramach grona młodych naukowców. Jest to postulat istotny w kontekście opiniowania planów działalności oraz sprawozdań rocznych agencji takich, jak np. NCN, NCBiR, NAWA.

Działanie obejmuje także zasady przyznawania stypendium dla wybitnych młodych naukowców określone w PSWiN i rozporządzeniu MNiSW z dnia 1 kwietnia 2019 r. w sprawie stypendiów ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki dla studentów i wybitnych młodych naukowców (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 kwietnia 2019 r. w sprawie stypendiów ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki dla studentów i wybitnych młodych naukowców, Dz.U. 2022 poz. 428).

Forma działania: Działania podejmowane przez KRD z uzgodnieniu z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz innymi gremiami działającymi w sferze szkolnictwa wyższego i nauki.

13. Kwestia stypendiów przyznawanych przez jednostki samorządu terytorialnego

Stosownie do treści art. 212 PSWiN, stypendium może być przyznane doktorantowi przez jednostkę samorządu terytorialnego na zasadach określonych zgodnie z art. 96 ust. 2 i 3 PSWiN. Jest to dodatkowa forma wsparcia materialnego dla doktorantów, która może stanowić swoiste uzupełnienie zasadniczego stypendium doktoranckiego.

W tym zakresie wystosowany został **List otwarty KRD** do przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego z dnia 3 października 2023 r. Opracowano także przykładowy regulamin przyznawania przedmiotowych stypendiów.

Forma działania: Działalność właściwych samorządów przy wsparciu KRD. Działania mogą być wzmocnione poprzez współpracę KRD z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w szczególności w postaci rekomendacji.

IV. Działania rekomendacyjno-legislacyjne podejmowane w ramach szczególnych form przygotowania do nadania stopnia doktora

1. Eksternistyczny tryb przygotowania rozprawy doktorskiej

Z uwagi na wspólny cel, jakim jest uzyskanie stopnia doktora dostrzega się potrzebę reprezentowania również tej grupy osób oraz przyznania im swoistego statusu wyznaczonego przez katalog niektórych uprawnień przysługujących doktorantom, dostosowanych do specyfiki ich kształcenia. Należy podtrzymywać postulaty zawarte w piśmie Krajowej Reprezentacji Doktorantów w sprawie osób ubiegających się o stopień doktora w trybie eksternistycznym z dnia 20 września 2022 r. znak KRD.BP.29.2022.1. przy okazji prowadzonych nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym i nauce, a w zakresie możliwym do wdrożenia – podejmować działania na płaszczyźnie lokalnej.

2. Program „Doktorat wdrożeniowy”

Zmiany dotyczące doktoratów wdrożeniowych odnoszą się w głównej mierze do zwiększenia sprawności procesów formalno-administracyjnych, w tym raportowania, a co za tym idzie zapewnienia możliwości otrzymywania przez doktorantów stypendiów doktoranckich bez opóźnień. Zmiany te dotyczą także zwiększenia spójności komunikatów Ministra Edukacji i Nauki ustanawiających programy „Doktoratów wdrożeniowych” z ustawą PSWiN. Kwestia wymaga monitorowania i współpracy z MNiSW.

3. Międzydziedzinowe rozprawy doktorskie

Zgodnie z obowiązującą ustawą zasadą jest, że stopień doktora nadawany jest w dyscyplinie (art. 185 ust. 1 i 2 PSWiN). Na podstawie art. 185 ust. 3 PSWiN w przypadku, o którym mowa w art. 177 ust. 6, stopień doktora może być nadany w dziedzinie nauki przez podmiot

doktoryzujący, który posiada kategorię naukową A+, A albo B+ w ponad połowie dyscyplin zawierających się w tej dziedzinie. Wspomniany przepis stanowi, iż jeżeli rozprawa doktorska obejmuje zagadnienia naukowe z więcej niż jednej dyscypliny naukowej zawierającej się w danej dziedzinie nauki i nie jest możliwe wskazanie dyscypliny, o której mowa w ust. 5, stopień doktora nadaje się w dziedzinie nauki. Co za tym idzie, nawet w sytuacji opracowywania dysertacji z zakresu więcej niż jednej dyscypliny ustawa dopuszcza wyłącznie nadanie stopnia w ramach jednej dziedziny.

Jednakże – jak się wydaje - założeniem wprowadzenia szkół doktorskich i przyjęcia nowego modelu procedury awansu naukowego, zmierzającej do nadania stopnia doktora jest wspieranie i rozwój interdyscyplinarności. Jak zauważono w uzasadnieniu do projektu ustawy – Prawo szkolnictwie wyższym i nauce: „Formuła szkół doktorskich będzie wspierać interdyscyplinarność w badaniach naukowych związanych z przygotowywanymi przez doktorantów rozprawami oraz kształcenie zaawansowanych kompetencji transferowalnych” (zob. Uzasadnienie do projektu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, s. 46).

Niestety w obecnym kształcie ustawa nie daje możliwości doktoryzowania w ramach więcej niż jednej dziedziny w odniesieniu do rozpraw nie tylko o charakterze interdyscyplinarnym, ale wręcz interdyscyplinarnym. Okoliczność ta negatywnie wpływa na prowadzenie wielu wartościowych badań, które wykraczają poza ramy jednej dyscypliny, czy dziedziny.

W powyższym zakresie dostrzega się potrzebę współpracy z innymi gremiami sfery szkolnictwa wyższego i nauki, działającymi na rzecz jakości polskiej nauki, a w miarę możliwości i sprzyjających okoliczności także i potrzebę podjęcia działań legislacyjnych.

4. Kształcenie doktorantów zagranicznych w Polsce

Działania w przedstawiione w niniejszym dokumencie obejmują również osoby z zagranicy, które podejmują kształcenie doktoranckie w Polsce. W miarę możliwości powinny one uwzględniać również specyfikę spraw tychże osób. W tym zakresie w sposób szczególny zwraca się zatem uwagę na konieczność dostosowania przyjmowanych procedur do potrzeb wskazanych osób oraz na działalność Rzecznika Praw Doktoranta KRD.

Niniejszy dokument wyznacza główne cele i sposoby wdrażania postulatów środowiskowych społeczności doktoranckiej, które nie mają jednak charakteru zamkniętego. Z uwagi na dynamikę procesu negocjacyjnego i legislacyjnego oraz zachodzących zmian społecznych, zakłada on odpowiednią elastyczność, jak też możliwość modyfikacji zawartych w nim kierunków prowadzonych działań, z uwzględnieniem pojawiających się potrzeb. Dokument ten jest wyrazem wspólnie wypracowanej koncepcji zaakceptowanej przez przedstawicieli środowiska.

*Przewodnicząca
Krajowej Reprezentacji Doktorantów
/-/
mgr inż. Anna Nieczaj*

